

תורה שבעל פה

במעגלי המשנה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:

$(10 \times 1) + (20 \times 1) + (14 \times 5)$	—	בשאלון זה פרק אחד
100 נקודות	—	סך הכול

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

ענה על שבע שאלות: על חמש מן השאלות 1-7 ועל השאלות 8-9 – שאלות חובה.

ענה על חמש מן השאלות 1-7 (לכל שאלה – 14 נקודות).

1. תורה ומצוות

א. (1) במשנה יש כמה כללים הנוגעים לקבוצות המצוות האלה:

"מצוות הבן על האב", "מצוות האב על הבן", "מצוות עשה שהזמן גרמה", "מצוות עשה שלא הזמן

גרמה" (קידושין, פרק א', משנה ז').

בנוגע לכל אחת מן הקבוצות, ציין אם נשים חייבות במצוות הנכללות בה או פטורות מהן.

(2) האם מצוות צדקה היא מצוות עשה שהזמן גרמה או מצוות עשה שלא הזמן גרמה? נמק את תשובתך.

(8 נקודות)

ב. בעניין "מצוות האב על הבן" כתב הרמב"ם: "מצוות האב רבים מלספור, אלא ששני יסודות כוללים אותם".

הסבר בלשונך את המושג "מצוות האב על הבן", וכתוב את שני היסודות של מצוות אלה. (6 נקודות)

2. צדקה

א. "היו לו מאתיים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה ייטול" (פאה, פרק ח', משנה ח').

בציטוט שלפניך יש מקרה ודין.

(1) הסבר בלשונך את המקרה.

(2) העתק למחברתך את הדין שבציטוט.

(4 נקודות)

ב. "אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו" (שם).

(1) את מי אין מחייבין למכור את ביתו ואת כלי תשמישו?

(2) מדוע היינו חושבים שיש לחייב אדם זה למכור את ביתו ואת כלי תשמישו?

(5 נקודות)

ג. "מי שכבר יש לו כישרון להרוויח על ידי איזה משלח יד, יש לדאוג יותר שלא תסיח דעתו, הישענו על הצדקה,

מחריצות עבודתו לעצמו. על כן נתנו חז"ל בזה הגבלה יותר מצומצמת: חמישים זוז. למען יהיה להעיר אל

המקבל ואל הנותנים שיראו תכלית הצדקה להעמיד המקבלים במצב ההתפרנסות מיגיע כפם".

(הראי"ה קוק, עין אי"ה)

על פי הראי"ה קוק, הסבר ונמק את דברי המשנה: "מי שיש לו חמישים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה

לא ייטול". (5 נקודות)

3. תפילה

- א. (1) בגמרא מובאות שתי דעות בנוגע למקור של שלוש התפילות שמתפללים בכל יום. פֶּרַט את שתי הדעות.
- (2) "תפילת הערב אין לה קבע" (ברכות, פרק ד', משנה א').
- הסבר משפט זה, וכתוב מדוע אין לתפילת הערב קבע.
- (9 נקודות)
- ב. "היה רוכב על החמור..." (ברכות, פרק ד', משנה ה').
- על פי המשנה, אדם שרוכב על החמור ורוצה להתפלל, צריך לרדת מן החמור.
- (1) על פי המשנה, אדם שאינו יכול לרדת מן החמור — כיצד עליו לנהוג?
- (2) על פי המשנה, אדם שאינו יכול לנהוג גם באופן שכתבת בתשובתך על התת־סעיף הקודם, ב(1) — מה עליו לעשות?
- (5 נקודות)

4. מועדים — פורים ופסח

- א. (1) "כפרים ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר; אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה" (מגילה, פרק א', משנה א').
- הסבר מהו "יום הכניסה", וציין באילו ימים בשבוע חל "יום הכניסה".
- (2) "כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמישה עשר" (שם).
- על פי הרמב"ם, מדוע נקבעה הלכה זו דווקא בנוגע לכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון?
- (7 נקודות)
- ב. בנוגע לליל הסדר כתב הרמב"ם: "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה..." (הלכות חמץ ומצה, פרק ז', הלכה ג').
- (1) על פי הרמב"ם, מהו הטעם לעשיית שינוי בלילה הזה?
- (2) כתוב דוגמה אחת לשינוי שעושים בליל הסדר מן הטעם הזה.
- (4 נקודות)
- ג. בנוגע לזמן שבית המקדש היה קיים נאמר במשנה: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" (פסחים, פרק י', משנה ח').
- הסבר בלשונך את דברי המשנה. (3 נקודות)

5. בין אדם לחברו / זהירות מפגיעה בממון הזולת ובמרחב הציבורי

א. על פי ספר החינוך, מן הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" למדו חכמים שאסור להזיק לזולת. הסבר את הלימוד של חכמים. (3 נקודות)

ב. "שניים שהיו מהלכין ברשות הרבים... והזיקו זה את זה..." (בבא קמא, פרק ג', משנה ו').

(1) מהו הדין במקרה זה?

(2) מהו הטעם לדין זה?

(5 נקודות)

ג. "אחד רץ ואחד מהלך... והזיקו זה את זה..." (שם).

(1) על פי הגמרא, מהו הדין אם מקרה זה קרה ביום חול, ומדוע?

(2) על פי הגמרא, מהו הדין אם מקרה זה קרה בערב שבת בין השמשות, ומדוע?

(6 נקודות)

6. ארץ ישראל – ביכורים

א. הסבר מדוע מביאים ביכורים דווקא "מפירות שבהרים" ו"מתמרות שבעמקים". (4 נקודות)

ב. לפניך שני נוסחים של דברי הרמב"ם במורה הנבוכים.

קרא את הנוסח שלמדת, וענה על השאלה שאחרי שני הנוסחים.

הנוסח בחוברת הישנה: "מעבודת השם הוא שיזכור האדם עיתות צרתו וענייני מצוקותיו כשירחיב השם לו".

הנוסח בחוברת החדשה: "חלק מעבודת ה' הוא שיזכיר את מצבי מצוקתו בשעה שירווח לו".

על פי הרמב"ם, הסבר מהי המטרה של קריאת הפסוקים בעת הבאת הביכורים. (5 נקודות)

ג. מדוע היו אנשים שנמנעו מלהביא ביכורים, וכיצד הועילה תקנת חכמים לפתור את הבעיה? (5 נקודות)

7. קטע שלא נלמד

למד את המשנה שלפניך, וענה על השאלות שאחריה. היעזר בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה. המשנה עוסקת בתחילת זמן קריאת שמע של ערבית ובסוף זמן קריאת שמע של ערבית.

ברכות, פרק א', משנה א'

מאימתי קורין את שמע בערבית?

משעה שהכהנים נכנסים לאכל בתרומתן,

עד סוף האשמוזה הראשונה;

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים: עד חצות.

רבן גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר.

...

ולא זו בלבד,

אלא כל מה שאמרו חכמים: "עד חצות" –

מצותן עד שיעלה עמוד השחר;

...

אם כן, למה אמרו חכמים: "עד חצות"?

כדי להרחיק את האדם מן העברה.

פירוש הרב פינחס קהתי

כתוב בפרשת שמע: "וזברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך". מכאן דרשו חכמים, שמצווה לקרוא שמע פעמיים בכל יום, "בשכבך" – בזמן שכיבה, ו"בקומך" – בזמן קימה, היינו בערב ובבוקר. מאימתי קורין את שמע בערבית – מתי מתחיל זמן קריאת שמע בערב? משעה שהכהנים נכנסים לאכל בתרומתן – ... שעת צאת הכוכבים היא... ועד מתי זמן קריאת שמע בערב? עד סוף האשמוזה הראשונה – כלומר עד סוף השליש הראשון של הלילה... דברי רבי אליעזר – שהוא מפרש "ובשכבך" – בשעה שאתה שוכב לישון, ורוב בני אדם שוכבים בשליש הראשון של הלילה... וחכמים אומרים: עד חצות – זמן קריאת שמע בערב עד חצות הלילה. רבן גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר – היינו כל הלילה, שפירוש "ובשכבך" – כל זמן שבני אדם שוכבים וישנים, ומכאן שכל הלילה קרוי זמן שכיבה... כדי להרחיק את האדם מן העברה – שיזדרז אדם בקיום המצווה ולא ידחנה עד סוף זמנה, שמא ישכח ולא יעשנה.

א. על פי המשנה, כתוב את שלוש הדעות בנוגע לסוף זמן קריאת שמע של ערבית. (3 נקודות)

ב. הסבר את הטעם לדעת רבי אליעזר ואת הטעם לדעת רבן גמליאל בנוגע לסוף זמן קריאת שמע של ערבית.

(6 נקודות)

ג. על פי הסיפא של המשנה, הסבר את הטעם לדעה של חכמים בנוגע לסוף זמן קריאת שמע של ערבית.

(5 נקודות)

שאלה 8 — שאלת חובה (20 נקודות)

ענה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף — 10 נקודות).

8. א. ברכות

- (1) לפניך שני מקרים שבהם אדם טעה בברכה.
- I. בירך על פירות האילן "בורא פרי האדמה".
- II. בירך על פירות הארץ "בורא פרי העץ".
- כתוב מהו הדין בכל אחד מן המקרים האלה, והסבר את הטעם לכל אחד מן הדינים.
- (2) I. על פי הרב אליעזר מלמד, מדוע המעלה של ברכת "שהכול נהיה בדברו" פחותה ממעלתן של שאר הברכות?
- II. על פי הרב אליעזר מלמד, מהי המעלה של ברכת "שהכול נהיה בדברו"?

ב. שבת

- (1) "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" (שבת, פרק ז', משנה ב').
- כנגד מה נקבעו אבות המלאכה הנוגעים לשבת?
- (2) שרה התכוונה לכתוב בשבת את השם של חברתה טליה, ולבסוף כתבה רק טל. כתוב אם שרה חייבת או פטורה, ונמק את תשובתך על פי מה שלמדת במשנה.
- (3) במשנה מתואר מקרה שבו צבי נכנס לבית בשבת, ושני אנשים נעלו בפניו את הדלת. לדעת תנא קמא, ציין באיזה מצב יהיו השניים פטורים, והסבר את טעם הפטור.

ג. כבודו של אדם

- "רבי ישמעאל אומר: הווי קל לראש ונוח לתשחורת, והווי מקבל את כל האדם בשמחה" (אבות, פרק ג', משנה י"ב).
- (1) I. הסבר את ההנחיה "הווי קל לראש". בתשובתך הסבר את המילה "ראש".
- II. הסבר את ההנחיה "הווי... נוח לתשחורת". בתשובתך הסבר את המילה "תשחורת".
- (2) הרב מנחם מנדל שניאורסון (האדמו"ר מלובביץ') דן בקשר המיוחד שבין התוכן של משנה זו ובין רבי ישמעאל שאמר אותה. הסבר קשר זה.

שאלה 9 – שאלת **חובה** (10 נקודות)

ענה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף – 5 נקודות).

9. מבוא לתורה שבעל פה

- א. (1) מהי הסנהדרין הגדולה?
(2) בסיפור על רבן גמליאל ורבי יהושע בנוגע לקביעת יום הכיפורים מוזכרים שני חכמים – רבי עקיבא ורבי דוסא בן הרכינס. הם ניסו לשכנע את רבי יהושע לקבל את קביעתו של רבן גמליאל. כתוב את הנימוק של אחד מן החכמים האלה.
- ב. (1) היכן ישבה הסנהדרין לאחר החורבן?
(2) מדוע לא ניתנה התורה שבעל פה גם היא בכתב? כתוב טעם אחד.
- ג. (1) לפני כשבועיים הסתיים מחזור נוסף של לימוד "הדף היומי". מהו לימוד "הדף היומי"?
(2) מהו הציווי שעל פיו תיקנו חכמים לברך גם על מצוות דרבנן "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו"?

בהצלחה!